

І. О. Старенький

**ПОДІЛЬСЬКЕ ЕПАРХІАЛЬНЕ ДАВНЬОСХОВИЩЕ:
ВІХІ РОЗВИТКУ (1890-1920 рр.)**

У статті йдеться про віхи розвитку першого на Поділлі музею старовини – Давньосховища. Дослідження охоплює тридцять років діяльності музейного закладу – від його заснування 1890 року до остаточного встановлення радянської влади 1920 року.

Ключові слова: Кам'янець-Подільський, Давньосховище, музей, музейні фонди, духовенство.

Актуальним на наш час є питання витоків музейної справи на Поділлі. Не зважаючи на проведення двох конференцій, присвячених 100-річчю та 120-річчю заснування Кам'янець-Подільського музею, дорадянська його історія все ж таки висвітлена слабо. У цій публікації спробуємо ліквідувати цю прогалину.

Кам'янець-Подільський історичний музей-заповідник 2010 року відсвяткував своє 120-річчя. А починався він з Давньосховища, заснованого подільським духовенством.

У радянську добу його історико-культурна праця була практично поза законом. Це й призвело до відсутності праць з історії музейної справи на Поділлі дорадянської доби. Єдиним надбанням тієї пори став рукопис праці Юхима Йосиповича Сіцінського «40 літ культурної роботи (з приводу сорокаліття Кам'янецького історико-археологічного музею)», яка була написана 1930 року і зберігається у фондах Державного архіву Хмельницької області [2]. Певну інформацію містить стаття І. Крип'якевича «П'ятдесятіліття наукової праці Євтима Сіцінського», опублікована в «Записках НТШ», та замітка в чехословацькій газеті «Діло» «50-ліття наукової праці Є. Сіцінського, дослідника нашої старовини» (обидві публікації вийшли в світ 1931 року) [3]. Важливими в сенсі дослідження проблеми стали конференція, присвячена 100-річчю музею (1990 року) [7] та конференція, присвячена 120-тій річниці заснування Давньосховища, публікації В.П. Соловей [26], В.М. Волкової [5], І.О. Старенького [27] та інших.

Давньосховище постало з ініціативи М.І. Яворовського за підтримки Ю.Й. Сіцінського та інших членів Подільського епархіального історико-статистичного комітету, які боляче сприймали, як на їхніх очах безслідно щезали пам'ятки старовини, культури і мистецтва, нищилися або вивозилися за межі губернії [6, с.24].

На засіданні Комітету, що відбулося 29 жовтня 1889 року, Микола Іванович Яворовський запропонував заснувати музей церковних старожитностей – Давньосховище. Цю ідею підтримав протоієрей Казанського православного кафедрального собору М.З. Доронович, який навіть запропонував дві кімнати в соборі для облаштування музею, бібліотеки та архіву [26, с.14; 23, с.82].

З цього приводу Ю.Й. Сіцінський писав: «Але якщо де, то на Поділлі відчувається нагальна потреба в розробці місцевої історії через видання архівних матеріалів та опис археологічних

пам'яток. У цьому відношенні Поділля відстало від інших провінцій Росії... Необхідна чорна робота в запилених архівах над зітлівшим папером, необхідно пробратися на горища монастирів та церков, щоб там під пилом і пліснявою знайти сліди минулого життя, описати забуті речі і споруди і таким чином відтворити минуле життя наших предків...» [23, с.81].

Для створення Давньосховища на засіданні Подільського єпархіального історико-статистичного комітету 29 жовтня 1889 року була створена комісія, до складу якої ввійшли три особи: М.З. Доронович, В.С. Якубович та Ю.Й. Сіцінський [23, с.82].

На проєкті облаштування Давньосховища Подільський єпископ Донат наклав резолюцію: «Нехай Бог благословить добру та корисну для науки справу». У грудні 1889 року за пропозицією єпископа Доната завідувачем музею був обраний В.С. Якубович, секретарем – Ю.Й. Сіцінський [15, с.28].

Мета Давньосховища була висвітлена в «Проекте устроювання в городе Каменце-Подольске Епархиального церковного Древнехранилища» і полягала в «збиранні та збереженні речових пам'яток Подільської єпархії як в оригіналах, так і знімках та зразках» [23, с.83].

До його структури входили:

- 1) бібліотека історичних творів, необхідних для вивчення історії Поділля російською, польською, латинською та іншими мовами;
- 2) архіву рукописних документів, що мали відношення до історії Поділля та документів Комітету;
- 3) відділу речових пам'яток.

Відділ речових пам'яток у свою чергу складався з:

- 1) пам'яток мови та письма: стародруків та рукописних церковно-богослужбених книг;
- 2) пам'яток церковної архітектури Поділля у малюнках, фотографіях, гравюрах, моделях та зразках;
- 3) пам'яток церковного живопису та скульптури (старовинні ікони, картини релігійного та історичного змісту, портрети видатних діячів Поділля, фотознімки місцевих святинь);
- 4) церковно-богослужбених предметів;
- 5) пам'яток нецерковних, які мали відношення до історії Поділля [15, с.26-27].

Фінансування Давньосховища проводилося за рахунок сум, які утворювалися від продажу видань Комітету, з інших єпархіальних джерел (за згодою архієрея), пожертвувань членів Комітету та інших осіб. На утримання музею частково витрачались внески членів Комітету [15, с.27-28].

30 січня 1890 року стало пам'ятним днем в історії Кам'янця-Подільського та Подільської єпархії, адже тоді відбулося урочисте відкриття при кафедральному соборі Ікони Казанської Божої Матері першого на Поділлі історико-краєзнавчого музею – Давньосховища і саме ця дата являється відправним пунктом в історії музею [27, с.74]. Цього дня єпископ Димитрій (в миру іс-

торик Дмитро Іванович Самбикін) провів урочисте богослужіння в церкві Троїцького монастиря. Після цього відбулося засідання Комітету, на якому єпископ Димитрій закликав присутніх до «збереження і охорони пам'яток церковної старовини Подільської єпархії, вказав на важливе значення цих пам'яток» [22, с.183].

На відкриття в Кам'янці-Подільському Давньосховища, відгукнулась «Киевская старина»: «Вітаючи новий заклад і бажаючи йому повного процвітання, не можемо не висловити побажання, щоб і в інших містах нашого краю з'явилися схожі музеї, де б зберігалися зникаючі тепер безслідно пам'ятки минулого» [4, с.15]. Відгуки також опублікувала «Киевлянин», «Новое время», «Свет» та інші видання.

Зже з перших днів до Давньосховища почали надходити різні музейні предмети. Від єпископа Подільського і Брацлавського музей отримав 5 предметів, від єпископа Балтського – 2, від М.І. Яворовського – 6, В. Мартиновського – 6, П. Вікула – 5, Ю. Сіцінського – 2, А. Шманкевича – 2, С.Дложевського – 1, В. Ковальського – 1, К. Сімашкевича – 1, П. Жданова – 1 [16, с.368-370]. Протягом травня – липня 1890 року до фондів надійшло 84 переважно рідкісних предмети [18, с.760-764]. Протягом серпня – жовтня 1890 року фонд Давньосховища був поповнений ще більше 100 експонатами. Серед них були такі, що стосувалися визначних архітектурних і археологічних об'єктів – Бакотського скельного монастиря, Сутковецької церкви-фортеці, фортеці у Жванці і т.д. [13, с.1079-1084]. Власне, протягом всього 1890 року до фонду Давньосховища надійшло 413 предметів старовини [22, с.196].

За інформацією Ю.Й. Сіцінського, протягом липня – вересня 1891 року до Давньосховища надійшло 49 предметів, найбільше – від М. Грейма, І. Стрельбицького, М. Адісевича, деякі експонати були спеціально придбані [17, с.639-642]. На початок січня 1892 року в музеї містилося: 421 історична книга, 80 церковних стародруків, 33 церковних рукопису, 8 грамот, 69 антимінсів, 32 ікони, плащаниці, копій ікон тощо, 14 портретів і картин, 330 фотознімків, малюнків, гравюр та інших зображень церков, ікон, історичних місць, 7 географічних карт, 142 кам'яних знарядь, медалей та інших нецерковних пам'яток, всього – більше 1100 предметів [11, с.273].

Протягом січня – березня 1892 року музей поповнило 104 предмети [25, с.496-499], ще 184 експонати надійшли протягом квітня – червня (В.Б. Антонович передав 15 монет, С.С. Дложевський – 113 мідних монет XVII-XIX ст.) [24, с.833-836]; на початок 1893 року їх кількість склала 1590 предметів: історичних книг – 500, церковних стародруків – 99, церковних рукописів – 45, грамот – 10, антимінсів – 77, церковних приладь та одягу – 76, ікон, плащаниць та ін. – 45, портретів і картин – 17, фотознімків, малюнків, гравюр та інших зображень церков, ікон, історичних місць – 349, географічних карт – 19, кам'яних знарядь, мідного і залізного озброєння, монет, медалей [12, с.251].

28 жовтня 1894 року було затверджено «Статут Подільського єпархіального історико-статистичного комітету і утворених при ньому Давньосховища та Єпархіальної бібліотеки». Пункт 3

Статуту визначав: «Спархіальне церковне Давньосховище для накопичення та збереження старожитностей, які мають відношення до історії Подільської єпархії та для сприяння Комітету в його роботі включає в себе: 1) бібліотеку історико-статистичного комітету; 2) архів; 3) речові пам'ятки церковної старовини (музей)» [1, арк.2]. У пункті 6 йшлося: «Речові пам'ятки церковної старовини складають як самі предмети старовини, так і їх точні зображення. До них відносяться:

а) стародруки і рукописні церковно-богослужбні книги православні, уніатські і т.п.;

б) пам'ятки церковної архітектури в зображеннях (малюнки, фотографії, гравюри), моделях і зразках (цегляні, шматки каменю і т.п.);

в) пам'ятки церковного живопису і скульптури (старовинні живописи та ін. ікони, картини релігійного та історичного змісту, портрети видатних діячів в історії Поділля, різні зображення, знімки з місцевих шанованих святинь та ін.);

г) церковно-богослужбні предмети (старі антиминоси, одяг православний та уніатський, церковне начиння цікаве в будь-якому відношенні);

д) старожитності нецерковні, які мають історичне значення, особливо ті, що висвітлюють історію Поділля» [1, арк.2 зв.].

Пункт 7 передбачав порядок надходження предметів у Давньосховище: «Перераховані раніше предмети надходять у Давньосховище шляхом пожертвувань або придбання на кошти Комітету, у випадку передбаченої користі, необхідності і можливості передати належні церквам і монастирям Подільської єпархії предмети в Давньосховище, такі надходять у Подільське єпархіальне Давньосховище з дозволу Св. Синоду згідно указу Св. Синоду від 10 жовтня – 16 листопада 1890 року» [1, арк.2 зв.].

У результаті проведеної роботи на початку 1894 року Давньосховище в фондах нараховувало вже 2490 експонатів (630 історичних книг, 717 церковних стародруків, 48 рукописних книг, 10 грамот, 83 антиминоси, 85 одиниць церковного начиння, 55 хрестів, ікон, плащаниць, 18 портретів і картин, 367 фотознімків, гравюр і малюнків, 27 географічних карт і планів, 455 предметів озброєння, монет, медалей) [13, с.336-337]. 1896 року їх кількість зросла до 4003 предметів старовини, 1897-го – 4281 одиниці [10, с.13].

З часом Давньосховище, яке розміщувалося на верхній галереї Казанського собору, вже не могло вмістити всіх експонатів. 1900 року міська дума ухвалила заснувати Кам'янець-Подільський публічний музей, основу якого могли б скласти фонди Давньосховища, і виділити для нього окреме приміщення.

1901 року був заснований фонд для побудови музейного будинку, до якого щорічно виділялося 500 рублів з коштів Комітету та один відсоток від надходжень свічкового заводу [4, с.23].

Наприкінці 1902 року подільський губернатор О.О. Ейлер дозволив розмістити Давньосховище в казенному подомініканському будинку по вул. Дворянській (сучасна Домініканська). На облаштування

Давньосховища було виділено 1780 руб. 50 коп. [26, с.17]. Експозиція розміщувалася в двох великих залах, експонати групувалися тематично і розташовувалися в шафах із вітринами [4, с.23].

1903 року Подільський єпархіальний історико-статистичний комітет був реорганізований у Подільське церковне історико-археологічне товариство. Був прийнятий новий Статут, в якому зазначалося, що «для збирання та зберігання пам'яток старовини і документів у підпорядкуванні Товариства знаходиться музей з архівом». Пункт 26 Статуту уточнював перелік можливих пам'яток старовини і точних знімків з них, а саме:

а) пам'ятки мови і письма: стародруки, рукописи, грамоти, плани та ін.;

б) пам'ятки архітектури в зразках, малюнках, фотографіях, моделях;

в) пам'ятки живопису і скульптури;

г) предмети церковно-богослужбні: св. антими́си, священний посуд, хрести, Євангелія, одяг, церковне начиння;

д) старожитності первісні, історичні, побутові і взагалі предмети, які мають археологічне та історичне значення [6, с.55].

У пункті 28 зазначалося: «Св. антими́си та інші речі, освячені використанням при богослужіннях, як-то священний посуд, Євангелія, хрести та ін., мають зберігатися під наглядом особи священного сану в окремо влаштованих для цих предметів вітринах та шафах з хрестами на них і з відповідними написами; ікони повинні бути розміщені на відповідній висоті; при огляді священних предметів не давати їх у руки мирянам для задоволення цікавості...» [6, с.55]. За вимогами пункту 29 Статуту, предмети старовини не підлягали видачі з музею додому, крім виняткових випадків для членів Товариства і наукових установ для наукових цілей, на основі постанови ради Товариства.

Наступний пункт передбачав: «Всім пам'яткам, що знаходяться в музеї, ведеться детальний опис та видаються, по можливості, описи і покажчики їх» [6, с.55-56].

Для розуміння процесу розбудови Давньосховища важливу інформацію містять X та XI випуски «Труды Подольского церковного историко-археологического общества». Зокрема, в десятому випуску, Юхим Йосипович Сіцінський опублікував «Опись старопечатных книг», а в одинадцятому – «Опись предметов старины». У десятому випуску автор описав 194 позиції книг, які знаходились у музеї. Найстарішою книгою був грецький службник, надрукований у Венеції 1574 року, найновішою – «Богогласник» 1825 року [20, с.1-105]. В одинадцятому випуску Ю.Й. Сіцінський описав 114 первісних старожитностей [21, с.5-8], 266 «доісторичних та історичних предметів» [21, с.8-16], 140 ікон, плащаниць, хоругв, різних зображень та статуй [21, с.28-36], 138 хрестів та медальйонів, 687 антими́снів [21, с.36-43], 41 одиницю церковного начиння [21, с.43-45], 110 предметів посуду та «інших приналежностей богослужіння» [21, с.45-50], 7 пам'ятників церковної архітектури [21, с.50], 666 портретів, картин та інших зображень [21, с.50-61], 39 грамот

[21, с.62-64], 121 рукопис [21, с.64-78], 798 книг – стародруків [21, с.79-88], 14 старовинних карт, планів та атласів [21, с.88-89], 2968 монет, асигнацій і грошових знаків [21, с.89-101], 71 медаль, жетон, орден [21, с.102-103] та 1304 предмети етнографічного відділу [21, с.104-105]. Всього 7684 предмети, що знаходились в музеї [27, с.77].

1910 року музею виповнилося 20 років, але він так і не мав належного приміщення. На звернення активістів з числа членів Подільського церковного історико-археологічного товариства та інтелігенції, міська дума постановила надати Товариству ділянку на розі вулиць Лесі Українки (тогочасна Петроградська) та Князів Кориатовичів для будівництва там нової приміщення музею [4, с.24].

Товариство звернулося і до єпархіального з'їзду про надання грошової субсидії. Однак з'їзд пообіцяв надати кошти лише в разі «задоволення потреб усіх духовно-учбових закладів» [4, с.24].

Тим часом у 1911 році звільнилась двоповерхова будівля духовного училища на Губернській площі (сучасний Вірменський ринок) й було міською владою вирішено тимчасово облаштувати в ній музей і бібліотеку. Експозицію розташували в трьох великих залах на другому поверсі, а бібліотеку і читальний зал розмістили на першому поверсі. Велика музейна кімната, де колись знаходилась училищна церква, була відведена для проведення зборів духовенства. Її прикрасили портретами подільських єпископів, діячів науки і культури Поділля. Біля стін встановили вітрини з церковними старожитностями.

Найцінніші музейні експонати зберігалися в невеликій кімнаті, обладнаній залізними дверима та решітками на вікнах [4, с.24].

Щодо побудови експозиції, то в ній проектувався статистичний показ пам'яток старовини, використовувався переважно допоміжний матеріал – фотографії, моделі, муляжі.

1911 року в Петербурзькому інституті цивільних інженерів було оголошено конкурс на створення проекту кам'янецького музею. У лютому 1912 року на огляд журі, яке складалося з трьох архітекторів, художника і представника Товариства, було представлено сім проектів. Першу премію в розмірі 75 рублів отримав проект студента інституту Д. Дяченка, в якому гармонійно поєднувалися риси адміністративного та культурного будівництва. Губернський інженер О. Калашников безкоштовно розробив кошторис на виконання цього проекту, вартістю в 24000 рублів [4, с.25].

Назва «Церковне Давньосховище» почала явно не відповідати змісту його роботи та співвідношенню церковних і нецерковних експонатів (останні складали 2/3). Тому 1912 року Давньосховище було перейменоване в Музей Подільської губернії [14, с.51].

1914 року музей двічі був евакуйований з Кам'янця-Подільського: перший раз у Вінницю, другий – у Немирів [25, с.1]. Будівництво приміщення музею планувалося розпочати 1915 року [5, с.25]. Проте Перша світова війна та подальші події не дали змоги втілити заплановане в життя. 1917 року музей втретє був евакуйований з Кам'янця-Подільського до Вінниці [25, с.1]. З приходом ра-

дянської влади він був реорганізований в історико-археологічний музей, який на початку 20-х років зазнав чималих втрат.

Отже, підготовка щодо заснування музею розпочалася ще в 1889 р., але офіційне відкриття, яке стало відправною точкою в його історію, стало 30 січня 1890 р. Давньосховище користувалося правилами, які розробляв Подільський єпархіальний історико-статистичний комітет (з 1903 р. – Подільське церковне історико-археологічне товариство). Уже одразу після створення активно надходять пожертви від різних осіб, переважно священиків. Поступово заклад вийшов за межі назви «Церковне Давньосховище» і 1912 р. був реформований у Музей Подільської губернії. Перша світова війна та наступні події призвели до неординарної евакуації внаслідок чого фонди почали розпоршуватися.

Список використаних джерел:

1. Державний архів Хмельницької області. – Ф. 832. – Подільський губернський єпархіальний історико-статистичний комітет (1867-1903). Подільське церковне історико-археологічне товариство (1903-1913). – Оп. 1. (1867-1913 pp.). – Спр. 8. – Історико-статистичний опис церков Подільської губернії (1894-1895). – 17 арк.
2. Там само. – Ф. Р. 3333. – Сіцінський Євфимій Йосипович (1859-1937). – Оп. 1. (1859-1937 pp.). – Спр. 34. – Рукопис Є.Й. Сіцінського про 40-річчя Кам'янецького історико-археологічного музею (28.08.1930). – 58 арк.
3. Там само. – Спр. 35. – Машинописна виписка із «Записок Наукового товариства ім. Шевченка» в м. Львові І. Крип'якевича «50-річчя наукової роботи Єфимія Сіцінського» і виписка з газети «Діло» (Чехословаччина) 4 червня 1931 р. «50-річчя наукової праці Є. Сіцінського» (1931-13.04.1961). 18 арк.
4. Волкова В.М. Роль історико-статистичного комітету в формуванні Кам'янець-Подільського Давньосховища / Валентина Волкова // 36. мат. Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 120-й річниці заснування Кам.-Поділ. держ. іст. музею-заповідника. – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори–2006», 2010. – С.19-26.
5. Заседание Подольского епархиального историко-статистического комитета и поступления в епархиальное Древнехранилище (август – октябрь 1890 года) // Подольские епархиальные ведомости (далі – ПЕВ). – 1890. – 24 нояб. (№ 47). – С.1072-1084.
6. Кошель О.М. Між церквою і наукою. Історичний нарис діяльності Подільського церковного історико-археологічного товариства (1865-1920) / Олексій Кошель ; Центр дослідження історії Поділля Ін-ту історії України НАН України. – К.; Кам'янець-Подільський : Центр підлізнавства, 1998. – 69 с.
7. Музей і Поділля : тези доп. наук. конф., присвяченої 100-річчю від дня заснування Кам'янець-Подільського музею-заповідника. – Кам'янець-Подільський, 1990. – 100 с.
8. Отчёт Подольского епархиального историко-статистического комитета и состоящих при нём Древнехранилища и Епархиальной библиотеки за 1894 год // ПЕВ. – 1895. – 22 апр. (№ 16). – С.254-268.
9. Отчёт Подольского епархиального историко-статистического комитета и состоящих при нём Древнехранилища и Епархиальной библиотеки за 1895 год // ПЕВ. – 1896. – 18 мая (№ 19-20). – С.394-405.

10. Отчёт Подольского епархиального историко-статистического комитета и состоящих при нём Древнехранилища и Епархиальной библиотеки за 1896 год // ПЕВ. – 1897. – № 24. – С.1-15.
11. Отчёт Подольского епархиального историко-статистического комитета и учреждённого им церковно-исторического Древнехранилища за 1891 год // ПЕВ. – 1892. – 12 марта (№ 12). – С.258-276.
12. Отчёт Подольского епархиального историко-статистического комитета и учреждённого им церковно-исторического Древнехранилища за 1892 год // ПЕВ. – 1893. – 20 марта (№ 12). – С.237-256.
13. Отчёт Подольского епархиального историко-статистического комитета и учреждённого им церковно-исторического Древнехранилища за 1893 год // ПЕВ. – 1894. – 16 апр. (№ 16). – С.329-342.
14. Прокопчук В.С. Красзнавство на Поділлі: історія і сучасність / В.С. Прокопчук ; НАН України, Ін-т історії України, Відділ регіональних проблем історії України ; ВСК. – К. : Рідний край, 1995. – 204 с.
15. Проект устройства в г. Каменце-Подольске Епархиального церковного Древнехранилища // ПЕВ. – 1890. – 6 янв. (№ 1). – С.25-28.
16. Сецинский Е.И. Заседание Подольского епархиального историко-статистического комитета и поступления в епархиальное Древнехранилище / Е. Сецинский // ПЕВ. – 1890. – 5 мая (№ 18). – С.366-370.
17. Сецинский Е.И. Заседание Подольского епархиального историко-статистического комитета и поступления в епархиальное Древнехранилище (июль – сентябрь 1891 г.) / Е. Сецинский // ПЕВ. – 1891. – 23 нояб. (№ 47). – С.638-648.
18. Сецинский Е.И. Заседание Подольского епархиального историко-статистического комитета и поступления в епархиальное Древнехранилище (май – июль 1890 г.) / Е. Сецинский // ПЕВ. – 1890. – 18 авг. (№ 33). – С.758-764.
19. Сецинский Е.И. Заседание Подольского епархиального историко-статистического комитета и поступления в епархиальное Древнехранилище (январь – март 1891 г.) / Е. Сецинский // ПЕВ. – 1891. – 8 июня (№ 23). – С.385-390.
20. Сецинский Е.И. Музей Подольского церковного историко-археологического общества. 1. Описание старопечатных книг / Е. Сецинский // Труды Подольского церковного историко-археологического общества (далі – Труды). – Каменец-Подольск : Тип. С.П. Киржацкого, 1904. – Вып. X. – С.1-107.
21. Сецинский Е.И. Музей Подольского церковного историко-археологического общества. 2. Описание предметов старины / Е. Сецинский // Труды. – Каменец-Подольск : Тип. Под. Свято-Троицкого братства, 1909. – Вып. XI. – С.1-105.
22. Сецинский Е.И. Отчёт Подольского епархиального историко-статистического комитета и учреждённого им церковно-исторического Древнехранилища за 1890 год / Е. Сецинский // ПЕВ. – 1891. – 16 марта (№ 11). – С.181-206.
23. Сецинский Е.И. По поводу учреждаемого в Каменце-Подольске епархиального церковного Древнехранилища / Е. Сецинский // Подольские епархиальные ведомости. – 1890. – 20 янв. (№ 3). – С.79-86.
24. Собrania Подольского епархиального историко-статистического комитета и учреждённого церковно-исторического Древнехранилища. Апрель – июнь 1892 года // ПЕВ. – 1892. – 26 сент. (№ 39). – С.832-836.
25. Собrania Подольского епархиального историко-статистического комитета и учреждённого им церковно-исторического Древнехранилища. Январь – март 1892 года // ПЕВ. – 1892. – 13 июня (№ 24). – С.494-499.

26. Соловей В.П. Заснування історичного музею-заповідника / Валентина Соловей // Зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 120-й річниці заснування Кам.-Поділ. держ. іст. музею-заповідника. – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2010. – С.13-19.
27. Старенький І.О. Формування фондів Подільського єпархіального Давньосховища (за матеріалами «Подольських єпархіальних ведомостей» і «Трудов Подольського церковного історико-археологического общества») / І.О. Старенький // Зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 120-й річниці заснування Кам.-Поділ. держ. іст. музею-заповідника. – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2010. – С.74-79.

The article is about narrate stage development first on the Podillya museum antiquities – Davnoskhovyshche. Labour describe thirty years of activity of museum institution from times of crating 1890 year till final establishment sovetical power 1920 year.

Key words: *Kamyanets-Podilsky, Davnoskhovyshche, museum, museum's fund, clergy.*

Отримано: 3.11.2011

94(477.43)«18/19»:355.454

В. Б. Стецюк

ГАРНІЗОН МЕДЖИБОЖА НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

В статті характеризується функціонування гарнізону містечка Меджибіж наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Звертається увага на склад гарнізону, особливості побуту військовослужбовців, організацію культурного життя (діяльність полкових храмів, підготовчої школи для офіцерських дітей, членство у наукових товариствах), а також на функціонування Меджибізького табірної збору.

Ключові слова: *Меджибіж, гарнізон, табірний збір, підготовча школа, полковий храм.*

Меджибіж, що виник як прикордонна фортеця на кордоні Київського та Галицького князівств, практично впродовж усієї своєї історії залишався важливим осередком розташування військових частин. У період перебування подільських земель в складі Речі Посполитої Меджибізька фортеця була одним з головних східних форпостів Литовсько-Польської держави, згодом у містечку знаходився центр округу військових поселень. Після приєднання Правобережної України до Російської імперії місто не втратило свого воєнного значення. Навпаки, проведення залізниці до Проскурова і далі на Волочиськ сприяло перетворенню Меджибожа на відносно обладнаний і водночас близький до залізничного вузла та до кордону форпост.

На жаль, ця проблема не отримала належного висвітлення у науковій літературі. Можемо відзначити лише роботи з історії Охтирського полку [17; 24], однак перебування в містечку інших частин і функціонування літнього табірної збору залишаються не дослідженими.

Насамперед варто торкнутись питання складу Меджибізької залоги у досліджуваній період. Слід зазначити, що наприкінці ХІХ – на